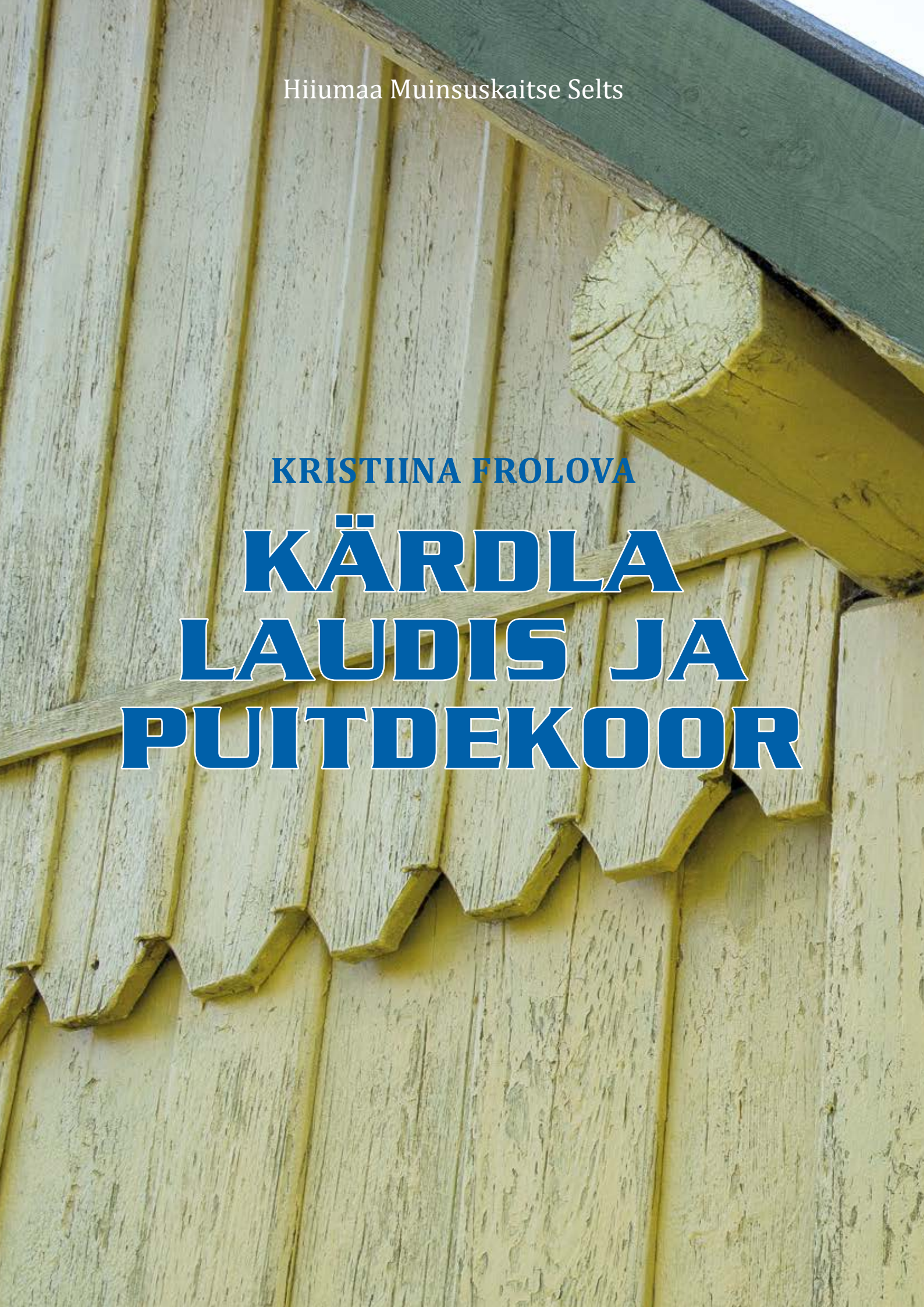

A close-up photograph of a wooden roof structure. The image shows several wooden rafters and a row of wooden shingles. The wood is light-colored, possibly pine or spruce, and shows signs of weathering and age. The shingles are arranged in a traditional overlapping pattern. The lighting is natural, highlighting the textures of the wood.

Hiiumaa Muinsuskaitse Selts

KRISTIINA FROLOVA

KÄRDLA LAUDIS JA PUITDEKOOR

Kärdla laudis ja puitdekoor

Hiiumaa Muinsuskaitse Seltsi väljaanne nr 6

Kärdla 2017

Tekst ja joonised Kristiina Frolova

Fotod Kristiina Frolova, Tiina Mõniste, Mart Mõniste

Ajaloolised fotod Hiiumaa Muuseum, Dan Lukase kogu, Andrus Martini kogu

Toimetaja Dan Lukas

Keeletoimetaja Reelika Niit

Kujundaja Mart Mõniste

Esikaanel Tiina Mõniste foto (Valli 4)

Väljaandja:

Hiiumaa Muinsuskaitse Selts

Swedbank 221054816757

www.hiiumaamuinsuskaitseelts.eu

Hiiumaa Muinsuskaitse Selts

Toetajad:

RAHVAKULTUURI
K E S K U S

Trükikoda Auratrükk

ISBN 978-9949-9802-2-2

Sisukord

Saateks	7
Ajalooline ülevaade	9
Laudise levik.	9
Fassaadidekoor	9
Kärdlas levinud võtted	11
Laudisetüübid	13
Rõhtlaudis	13
Püstlaudis	25
Sulundlaudised	29
Viilulaudade saelõikelised otsad (viilupitsid).	31
Räästapitsid	65
Aknasandrikud	75
Sarikakannad ja murispuu otsad	81
Muud ehisdetailid	83
Vana laudise eelised.	85
Nõuanded ja tähelepanekud hoolduseks	87
Kasutatud ja soovitatav kirjandus	91
Hiiumaa Muinsuskaitse Seltsi väljaanded	92

Politseikomissari maja Uus 22

Alevivalitsuse hoone Uus 14

Saateks

Kärdla akende raamatu ilmunisest on möödas kaks aastat ja valminud on järgmine temaatiline trükis, mis tutvustab Kärdla hoonete puitvoodri tüüpe ja puidust ehisdetaile – puitpitsi, aknasandrikke, sarikakandu, murispuu konsoole. Raamatu koostas ehituspärandi spetsialist Kristiina Frolova, kes viimase kahe aasta jooksul teostas vajalikud uuringud, välitööd ja inventeerimise. Sarnaselt Kärdla akende raamatuga on trükise eesmärk tutvustada ja väärtustada selle väikse linna ehituslikke väärtuseid ehk nn lipsunõelu, kirsse tordil, iluvõresid, käilakujusid.

Kärdla puitdekoor on olnud üllatavalt rikalik ja maitsekalt romantiline. Kogu kalevivabriku aegse ehitussubstanti arhitektuurne kvaliteet on silmapaistev ja toleaeagne linna-keskkond moodustas ilusa terviku oma rikkalikumate ja kasinamate kihistustega. Viimane sõda muutis Kärdla linnaplaneeringulist ja ka ehituskunstilist pilti ning täna on vabrikuaegse aedlinna arhitektuursetest väärtustest järel vaid üksikud näited, mille leidmiseks on vaja spetsialisti abi. Seda abi püüabki käesolev trükis puitdekoori osas anda.

Kärdla üldplaneeringuga on miljööväärtuslikul hoonestusalal olemasolevatele hoonetele kehtestatud omad nõuded, mis näevad

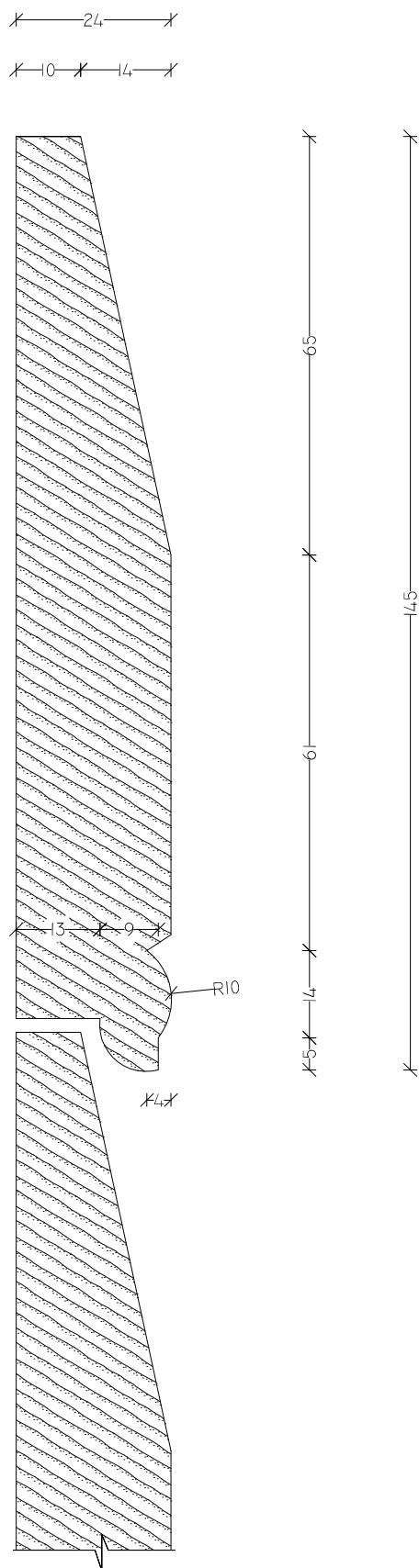
ette lisaks kõigele muule ka puidust fassaadikäsitleusega, hoone vormi ja algupäraste detailidega (voodrilaudis, puitdekoor, akende ja uste kujundus, trepid, räästalahendused, korstnapitsid jms) arvestamist. Ka eelnevad Kärdla ehitustegevust reguleerivad dokumendid on ajaloolisi ja ehituslikke kihistusi pidanud säilitamist väärivaks. Kahjuks on käesolev raamat tõestuseks, et Kärdla senised pingutused on olnud pigem vastupidise mõjuga ja suure tõenäosusega hävib lähiaastatel puitdekoori veelgi.

Sellest raamatust leiate veel säilinud üksikud pärlid. Lisatud on ka joonised, et palavikulise ratsionaliseerimise ja nn tööstusliku säästuarhitektuuri võidukäigu järel oleks võimalik rahuneda ning taastada Kärdla ajaloolist ilmet sellele omaste väärtustega.

Raamatu koostamist on toetanud Rahvakultuuri Keskus, Eesti Kultuurkapital ja Hiiu vald. Erilist tänu väärivad Kristiina Frolova, Reelika Niit, Maarika Leis-Aste, Mart Mõniste ja kõik Kärdla aedlinna elanikud, kes raamatu koostamisele kaas aitasid.

Head lugemist ja avastamist!

Dan Lukas

Laudiseprofiil tüüp 2
Asukoht: Tiigi 14
1:1

Tüüp 2

Kärdla tööliselamutel kõige enam esindatud laudisetüüp ehk nn rustiklaud. Elamute ehitusaeg jääb vahemikku 19. sajandi keskpaigast 20. sajandi alguseni. Tegemist on võrdlemisi laiade – 145–175 mm poolpunnlaudadega, mille ülemine serv on lõigatud kaldu ilma nõguseta ja alumine serv on rohkelt profileeritud. See algab sisselõikega 45° nurga all, teeb kerge kumeruse ning jätkub sirge lõpetusega täisnurga all. Hoonete ümberehituste ja remontide tagajärjel on tüüp 2 laudist palju kaotsi läinud ja ainukest algset voodrilauda võib kõige üle-

mise lauana kohata veel vaid räästa või viilupitsi all.

Viiel kaunil majal on tüüp 2 vooderdus siiski võrdlemisi terviklikult säilinud: Paju 4, Tiigi 14, Rookopli 17, Pikk 28, ja Pikk 47. Enamasti on säilinud laudis väga hea kvaliteediga, kaardudes tihedalt vastu seina, seejuures võimaldab alumine veenina vihmaveel kiiresti maha valguda ning see ei kogune profiili vagudesse. Vähesel määral esineb laudise kombineerimist teistsuguse laudisetüübiga, näiteks püstlaudisega kuuri osas või soklipealsel vahevööl.

Paju 4

Tiigi 14

Pikk 47

Tiigi 14

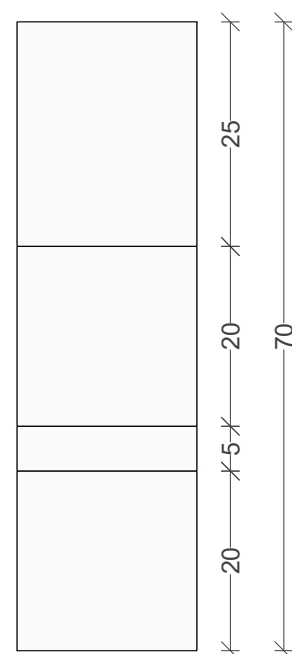

Pikk 31

28 76

104

20

Räästapits
Asukoht: Vabrikuväljak 2 varikatus
1:1

Aknasandrikud

Aknasandrikud ehk aknapealsed ehiskarniisid kaunistavad kahe Kärkla elamu aknaid: kaupmehe elamut Tiigi 21 ja vabriku meistrite elamut Pikk 28.

Tiigi 21 näide annab kujukalt edasi rootsikeelset väljendit puitnikerduse kohta, milleks on snickarglädje ehk tisləri rööm. Muhe kompositsioon kujutab venitatud kaarte keskele jäävaid kolme päikesemotiivi, mida kaitseb vihmavee eest rohkete peenikeste iluliistudega palistatud karniis. Meistri vilumust näitab nii peen nikerdus kui ka ettenägelikkus õigete kallete andmisel kaitseks vihmavee eest. Karniisi

toetavad konsoolid on inimnäo profiiliga.

Pikk 28 sandrikud kahe veranda vahele jääval seinal laia räästa all on lihtsa teostusega, kuid elegantsed, muutes madala ja pikaks venitatud fassaadi ühes klaasitud verandade ja püstvahevööga õhuliseks ja isegi kuurortlikuks. Aknasandrik esitleb klassitsistlikke dekoreerimisvõimalusi: liistudega rõhutatud horisontaalne karniis, selle all ringi- ja kaaremotiivid, karniisi kroonib väike kolmnurkfrontoon ning kogu kompositsiooni toetavad kannelüüritud konsoolid.

Tiigi 21 aknasandrik

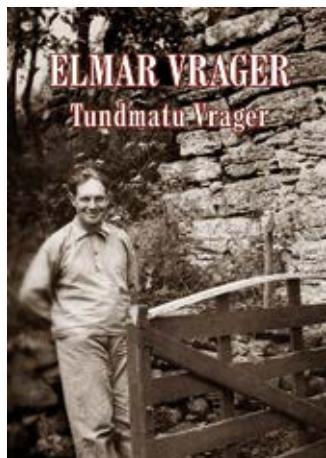
Tiigi 21 sandriku konsool

Pikk 28 aknasandrik

Hiiumaa Muinsuskaitse Seltsi väljaanded

**Kärdla Keskkooli ja Kärdla Ühisgümnaasiumi
kergejõustiku rekordid ja edetabel**
Kärdla 2016
160 lk, pehme köide.
ISBN 978-9949-9802-0-8

Tundmatu Vrager
Kärdla 2016
272 lk, kõva köide.
ISBN 978-9949-81-044-4

Hiiumaa Muinsuskaitse Seltsi toimetised 1
Kärdla 2016
256 lk, pehme köide.
ISSN 2504-5628

Kärdla aknad
Kärdla 2015
96 lk, pehme köide.
ISBN 978-9949-38-661-1

Hiiumaa kalmistud
Kärdla 2013
176 lk, kõva köide.
ISBN 978-9949-33-389-9

